

[0696] OER IT BEKLAMJEN FAN FERHALDINGSWURDEN YN IT FRYSK,
IT HOLLANSK EN IT INGELSK

Jarich Hoekstra

Summary

This article is concerned with the phenomenon of sentence accent on prepositions in Frisian, Dutch and English. Adopting the focus approach towards sentence accent placement outlined by Baart (1987), it describes a number of contexts in Frisian in which sentence accent is assigned to a preposition. The distinction between lexical and functional prepositions appears to be rather crucial for the possibility of preposition stress, a fact already pointed out by Gussenhoven (1984, Ch. 5) for English. Furthermore, it turns out, that with respect to sentence accent on prepositions Frisian takes an intermediate position between Dutch and English. In Dutch preposition stress is much more restricted than in Frisian, while English allows preposition stress even more freely than Frisian. An attempt is made to relate the variation between the three languages to a difference in the degree of lexicality vs functionality of their prepositions. Finally, the article points out some remaining problems and offers some suggestions for further research in the field of Frisian intonation.

0. Ynlieding¹

Yntonaasje is in ûnderwerp út 'e grammatika fan it Frysk dêr't oant no ta mar in leaf lyts bytsje oan dien is. Allinnich Fokkema (1948, 81) en Tiersma (1985, 139-142) wije der yn har grammatika's in foege paragraaf oan. Wat de reden foar dy lytse belangstelling is, is min te sizzen. It ploechje taalkundigen dat him weaget oan in tipelsinnich ûnderwerp as yntonaasje is yn it ginneraal al net botte grut, dat moolk is it wol kleare tafal dat der net ris in frisist west hat dy't him dêr wat fierder yn jûn hat. It soe ek wêze kinne dat it betinken dat de syntaksis fan it Frysk net bot ôfwykt fan dy fan it Hollânsk (sj. dêroer, De Haan 1987), it ûndersyk nei de yntonaasje fan 'e Fryske sin mei ûnderstek dien hat. At dat lêste yndie it gefal wêze mocht, dan hoopje ik dat it neikommende stik sjen litte sil dat it bestudearjen fan yntonaasjeferskynsels yn it Frysk, ek kontrastyf besjoen, wol foargoed in fruchtber mêd fan ûndersyk wêze kin.²

¹. Foar it kritysk hifkjen fan in eardere kladder fan dit stik betankje ik Rolf Bremmer, Siebren Dyk, Anne Dykstra en Willem Visser.

². Ferlykje dêrta ek de neikommende opmerking fan Fokkema (1958, 49): "In het algemeen zijn in het Nederlands de verhoudingen [tusken sintype en yntonaasjepatroan, J.H.] evenzo. Echter lijkt het me toch waarschijnlijk dat er een verschil is tussen de Friese en de Nederlandse intonatie. Immers, wanneer men Friezen hoort spreken, zonder ze te verstaan, en zonder te weten dat het Friezen zijn, merkt men aan het algemene verloop van de intonatie, dat er Fries gesproken wordt."

Yn dit artikel wol ik in ferskynsel op it aljemint bringe dat te krijen hat mei de yntonaasje fan 'e sin yn it Frysk en dan benammen mei it plak fan 'e sinklam. Der binne yn it Frysk sinnen dêr't de sinklam op in ferhâldingswurd falle kin of moat, wylst soks yn 'e korrespondearjende Hollânske sinnen net mooglik is. Fierders docht bliken dat it Frysk yn sokke gefallen gauris in einhinne lykop giet mei it Ingelsk. Besjuch, om alfêst in idee te krijen fan wêr't it my om te rêden is, de neikommende sinnen³:

- (1) a. Wêr giet dit boek OER?
 b. *Waar gaat dit boek OVER? (^{OK}WaarOVER gaat dit boek?)
 c. What is this book ABOUT?

Yn (1) ha wy te krijen mei sinnen mei in befrege ferhâldingswurdkloft. Yn sokke sinnen falt yn it Frysk de sinklam steefêst op it ferhâldingswurd (ferl. (1a)). Yn it Hollânsk is ferhâldingswurdklam yn dit gefal net mooglik (ferl. (1b)) of de ferhâldingswurdkloft moat yn syn hiele hear en fear foaropset wêze. Yn it Ingelsk leit it lân der krechtsa hinne as yn it Frysk: de sinklam komt dêr op it ferhâldingswurd telâne (ferl. (1c)). In yngeande beskriuwing fan dit slach sinnen sil jûn wurde yn paragraaf 2.1.

Foar it Frysk is, dat ik wit, nea op it ferskynsel fan ferhâldingswurdklam wiisd. De Vries (1942, 115-116) hat lykwols obstrewearre dat yn it Grinslânsk in ferhâldingswurd gauris beklamme wurdt, dêr't soks yn it Hollânsk net kin. Syn foarbylden kinne foar it meastepart streekjucht oerset wurde nei it Frysk. Ferlykje:

- (2) a. Dêr hasto gjin ferstân FAN
 b. Men wurdt der dôf FAN!
 c. Wat krigest derFOAR / FOAR dat hynder?

It meast wiidweidige besprek fan it ferskynsel (of faaks earder it kompleks fan ferskynsels) is te finen yn 'e dissertaasje fan Gussenhoven (1984, hdst. 5). Gussenhoven besprekt in stikmannich ferskillen oangeande it plak fan 'e sinklam yn it Ingelsk en it Hollânsk en wijt dêrby ek in paragraaf oan it beklamjen fan ferhâldingswurden.

³. Sinklam op in wurd wurdt tenei oantsjut troch sa'n wurd yn kapitalen te setten; ik bekroadzje my fierders net oer de wurd-ynterne klamferdieling.

Anglisten hiene oars al earder obstrewearre dat ferhâldingswurden yn it Ingelsk navenant muoi faak beklamme wurde. It is faaks net tafallich dat it Nederlânske anglisten wiene, Doodkorte & Zandvoort (1962), dy't de kwestje foar it earst op it aljemint brochten, sûnder nammers eksplisyt te wizen op ferskillen mei it Hollânsk. Har stik ferskynde yn 'English Studies'. Yn itselde tydskrift kamen dêr reaksjes en oanfollingen op fan Posthumus (1962), Zandvoort (1962) en Schubiger (1963).

Yn it neikommende sil ik earst in wurdmannich sizze oer hoe't sinklam tawiisd wurdt (paragraaf 1). Dêrnei gean ik in stikmannich konteksten bylâns dêr't yn it Frysk de sinklam, al of net ferplichte, op in ferhâldingswurd telâne komt en ik ferlykje dêrby hyltiten mei it Hollânsk en it Ingelsk (paragraaf 2). In apart probleem, dat net streekrjucht mei it plak fan 'e sinklam te krijen hat, mar dat net ûnnijsgjirrich is yn ferbân mei it foarôfgeande, foarmet de klam yn ferbiningen fan in ferhâldingswurd + it wjersidich foarnamwurd *inoar* (paragraaf 3). Ta beslút wol ik besykje om alteast it begjin fan in andert te jaan op 'e fraach wêrom't ferhâldingswurden yn it Frysk en it Ingelsk faker (sin)klam krije kinne as yn it Hollânsk en sille in pear suggestjes dien wurde foar fierder ûndersyk (paragraaf 4).

1. Fokus en sinklam

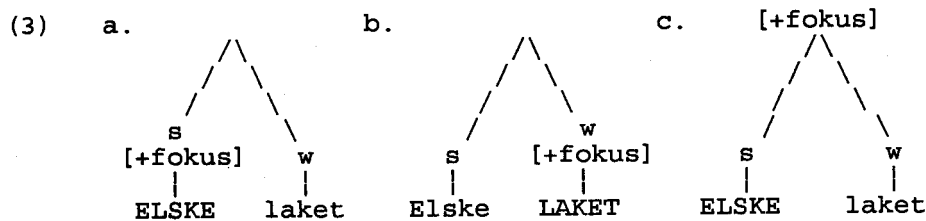
Yn resinte literatuer (Fuchs 1976; Gussenhoven 1984; Baart 1987) wurdt besocht om it setten fan 'e sinklam gear te bringen mei de fokusstruktuer fan 'e sin. Yn it neikommende jou ik in koarte beskriuwing fan dy fokusoanpak. Dêrby gean ik in einhinne te seil op útstellen datoangeande fan Baart (1987).

Konstituïnten fan in sin kinne op in beskaat nivo fan reprissentaasje (fokusstruktuer) murken wurde as al of net fokusearre ([±fokus]). Ut 'en rûgen korrespondearret it ûnderskie tusken al en net fokusearre mei it ferskil tusken wat in sprekker as 'nij/ûnbekend' of navenant 'wichtich' beskôget en wat er/se as 'âld/bekend' of navenant 'ûnwichtich' beskôget.

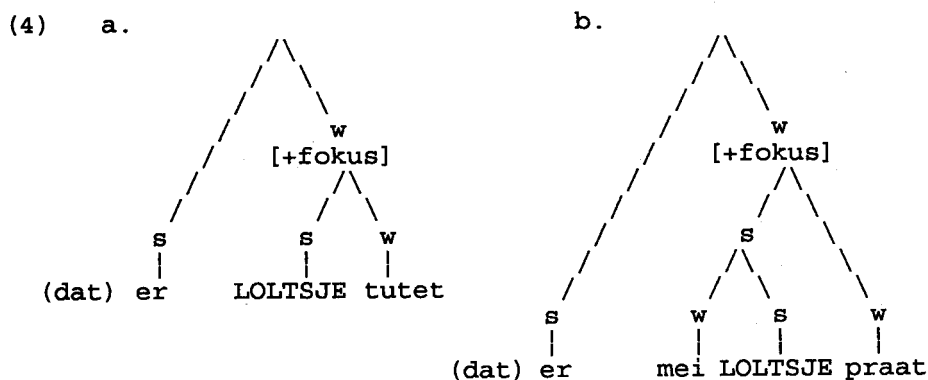
Binnen in fokusdomein, in konstituïnt dy't murken is as [+fokus], wurdt in sinklam tawiisd. Wêr't dy sinklam krekt telâne komt, hinget ôf fan 'e prosoadyske ferhâldingen yn 'e sin. Utgeande fan in binêr útspranteljende sinstruktuer, wurdt hyltyd ien subkonstituïnt murken as *sterk* (*s*(trong)) en syn suster as *swak* (*w*(eak)). Dy *s/w*-ferdieling giet yn it foarste plak út by de grammatikale relaasjes tusken 'e konstituïnten fan in wurdkloft. Baart jout in wiidweidige beskriuwing en beregeling fan 'e *s/w*-ferdieling. Foar ús doel is it inkeld fan belang om te witten dat in ûnderwerp sterk is njonken it stelde en dat in komplemint sterk is njonken syn haad. Binnen in fokusdomein wurdt de sinklam no tawiisd oan it ilemint dat direkt dominearre wurdt troch [+fokus] of dat ferbûn is mei in dominearjende [+fokus]-knoop fia in paad fan inkeld *s*-knopen. Dat ilemint hyt by Baart it *prosoadysk haad*.

Lit ús ris in pear konkrete foarbylden besjen. Yn in ienfâldige sin as *Elske laket*

is it ûnderwerp, *Elske*, sterk njonken it stelde, *laket*. De fokusdistribúsje yn 'e sin kin tredderlei wêze.⁴ Foarst kin de sin it andert wêze op 'e fraach *Wa laket?*. Yn dat gefal stiet it ûnderwerp yn fokus en dat kriget dêrmei sinklam (ferl. (3a)). Oard kin de sin it andert wêze op 'e fraach *Wat docht Elske?* Dan is it it stelde dat yn fokus stiet en dêr't de sinklam op telâne komt. De tredde mooglikheid is dat de sin de fraach *Wat is der te rêden?* beantwurdet. De hiele sin stiet dan yn fokus en de sinklam bedarret op it ûnderwerp (3c).

Yn (4a, b) stiet de hiele tiidwurdkloft yn fokus. De sinnen soene, ynlaat troch in haadsin lykas *Ik leau...*, it andert wêze kinne op 'e fraach *Wat docht Gurbe?*.

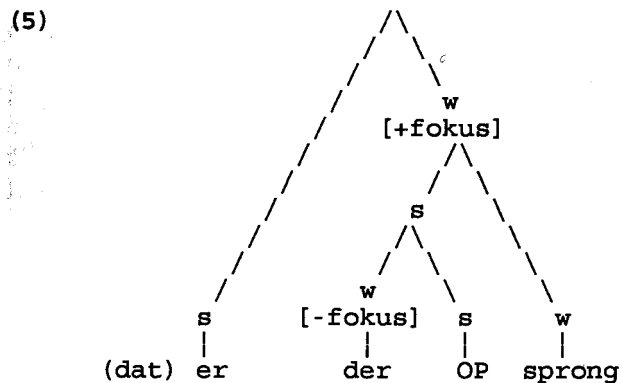
Binnen de tiidwurdkloft is it komplemint, it saaklik foarwerp yn (4a) en it ferhâldingswurkfoarwerp yn (4b), sterk njonken syn tiidwurklik haad. Allyksa is binnen de ferhâldingswurdkloft yn (4b) it komplemint, *Loltsje*, sterk njonken it ferhâldingswurk, *mei*. De sinklam falt yn (4a, b) op dy konstituïnt yn it fokusdomein dy't allinnich mar *s*-knopen boppe him hat. Yn beide gefallen is dat *Loltsje*.

De sinklam komt by foarkar telâne op wurden mei leksikale ynhâld (haadwurden,

⁴ In fjirde mooglikheid, nammentlik dat ûnderwerp en stelde beide [+fokus] binne, lit ik hjir gewurde (sj. Baart (1987, 79)).

eigenskipswurden, tiidwurden), folle minder faak op wurden dy't allinnich of benammen grammatikale funksje ha lykas lidwurden, bynwurden, foarnamwurden en helptiidwurden (ferl. Baart (1987, 132-133)). By it ûnderskieden fan *leksikale wurden* en *funksjonele wurden* nimme ferhâldingswurden in foech tuskenposysje yn; guon ferhâldingswurden binne leksikaal, oaren funksjoneel (ferl. ek, Carlson (1983, 94; noat 2)). It twaslachtige karakter fan ferhâldingswurden komt hiel klear út yn har hâlden en dragen foar it setten fan sinklam oer.

In konstituïnt dy't yn fokus stiet, kin ek net-fokusearre materiaal befetsje. Dat is bygelyks it gefal yn (5):

De tiidwurdkloft stiet dêr wer yn fokus. Hy befettet lykwols it foarnamwurd *der* dat nea fokusearre wurdt. It net-fokusearre *der* wurdt as komplemint fan it ferhâldingswurd yn 'e earste opslach murken as sterk. Baart (1987,116) stelt lykwols (nei it foarbyld fan Ladd (1980, hdst. 3)) it neikommende default-klammeganisme út:

(6) Default-klam

$$\begin{array}{ccc} s & \text{--->} & w \\ A & & A \end{array}$$

Betingst: A is murken as [-fokus]

Troch de default-regel yn (6) wurdt *der* yn (5) ommurken as swak. Fangefolgen wurdt it ferhâldingswurd sterk en de sinklam bedarret neffens de ferwachting op it ferhâldingswurd.

De neikommende sin liket dan apart (wy geane wer út fan in lêzing dêr't it stelde, en net allinnich it tiidwurd, yn fokus stiet):

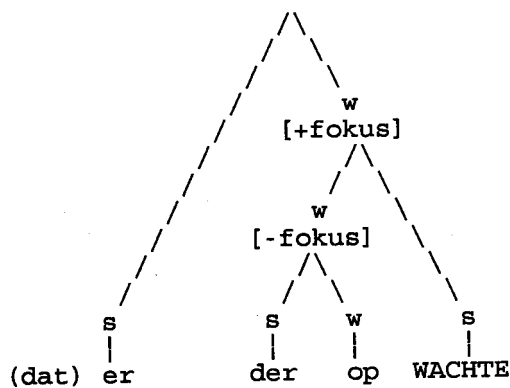
(7) (dat) er derop WACHTE

Dêr falt de sinklam nammentlik net op it ferhâldingswurd, mar op it tiidwurd.

It krusiale ferskil tusken (5) en (7) is dat *op* yn (5) leksikale betsjutting hat - it is in ferhâldingswurd fan rjuchting -, wylst *op* yn (7) de fêste ynlieder is fan it ferhâldingswurdfoarwerp by *wachtsje*. Yn (5) kin *op* ferfongen wurde troch oare (rjuchtingoantsjuttende) ferhâldingswurden, yn (7) net. Wat hjir fan belang is, is mei oare wurden it ferskil tusken *leksikale ferhâldingswurden* en *funksjonele ferhâldingswurden*. Yn 'e ferbining fan foarnamwurd + efteropset ferhâldingswurd kin it ferhâldingswurd sa't it liket allinnich sinklam krije, at it leksikaal is.

Ik nim oan dat in kombinaasje fan *der* + *funksjoneel* ferhâldingswurd lykas yn (7) - en yn it algemien de ferbining fan funksjoneel ferhâldingswurd + (net-freegjend) foarnamwurd - yn syn hiele hear en fear [-fokus] is. Hoewol't de ferhâldingswurdkloft as komplemint fan it tiidwurd sterk is, wurdt er fanwegen syn net-fokusearre wêzen troch de default-regel yn (6) ommurken as swak. It tiidwurd wurdt dan automatysk sterk en kriget de sinklam yn (7). De prosoadyske struktuer dy't korrespondearret mei sin (7) is sadwaande nei myn betinken (8):

(8)

Better net te witten, is Gussenhoven (1984, hdst. 5) de earste dy't wiisd hat op it belang fan it ûnderskie tusken leksikale en funksjonele ferhâldingswurden foar it setten fan 'e sinklam.⁵ It ferskil tusken leksikale en funksjonele ferhâldingswurden,

⁵. Foar it Hollânsk hie Walraven (1979) der nammers alris op wiisd dat him by it foaropsetten fan ferhâldingswurdkloften in nijsgjirrich ferskil oppenearret tusken ferhâldingswurden; guon kinne yn foaropsette posysje in ûnbeklamme foarnamwurd by har ha en oaren net:

- (i) a. *Op 'm kun je altijd vertrouwen
b. Naast 'm liep het kind met de ballon

It sil klearrichheid ha dat wy hjir te krijen ha mei it ferskil tusken funksjonele en leksikale ferhâldingswurden. De ûnkantens fan (ia) folget út it feit dat de ferbining fan funksjoneel ferhâldingswurd + foarnamwurd (sûnder kontrastklam) nea yn fokus stean kin, wylst de foaropsette posysje just de fokusposysje by útstek is.

dat wy obstrewearre ha yn (5) en (7)/(8), oppenearret him ek yn 'e ferbining fan foaropset ferhâldingswurd + foarnamwurd:

- (9) a. (dat) er OP my sprong
b. (dat) er op my WACHTE

Yn it Hollânsk fynt men yn 'e boppeneamde gefallen itselde kontrast tusken leksikale en funksjonele ferhâldingswurden. Ferlykje:

- (10) a. dat ie erOP/OP me sprong
b. dat ie erop/op me WACHTTE

Der binne lykwols ek gefallen dêr't it Frysk en it Hollânsk net lykop geane by it beklamjen fan it ferhâldingswurd. Dy komme hjirûnder op it aljemint. Yn it besprek fan dy klamferskillen sil it Ingelsk ek behelle wurde. By it ferlykjen fan 'e trije talen sil bliken dwaan dat it ûnderskie tusken leksikale en funksjonele ferhâldingswurden hyltiten in beskiedende rolle spilet.⁶

2. Sinklam op it ferhâldingswurd

2.1. Sinnen mei in befregge ferhâldingswurdkloft

In nijsgjirrich klamferskil tusken it Hollânsk oan 'e iene kant en it Frysk en it Ingelsk oan 'e oare oppenearret him yn sinnen mei in befregge ferhâldingswurdkloft (ferl. ek, Gussenhoven (1984, 177-179)). It giet dêrby om gefallen dat allinnich de befregge ferhâldingswurdkloft yn fokus stiet.

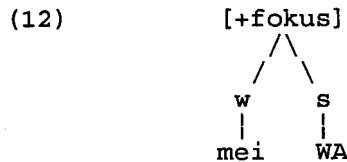
2.1.1. Ferhâldingswurdklam yn befregge ferhâldingswurdkloften

At it fraachwurd [+minsklik] is en de befregge ferhâldingswurdkloft is yn syn hiele hear en fear foaropset, dan komt de klam yn alle trije talen op it fraachwurd telâne:

⁶. Om de boel net al te bot te komplisearjen, behein ik my yn it neikommende ta inkelde (foar- of efteropsette) ferhâldingswurden. Gearstalde ferhâldingswurden fan it slach *oer... hinne, foar...oer, ensfh.* lit ik gewurde.

- (11) a. Mei WA praat er?
 b. Met WIE spreek ie?
 c. With WHOM is he talking?

Soks is alhiel neffens de ferwachting. De ferhâldingswurdkloft hat yn (11) de neikommende prosoadyske struktuer:

Yn it Ingelsk kin ek allinnich it fraachwurd foaropset wurde (ferl. (13c)). Knopen dy't gjin leksikaal materiaal dominearje, wurde snoeid op it nivo fan 'e Fonetyske Foarm (ferl. Baart (1987, 77)). Soks bart ek mei de knoop dy't it spoar fan it foaropsette fraachwurd dominearret. Dêrmei komt it ferhâldingswurd unyk yn fokus te stean. De sinklam wurdt sadwaande yn (13c) by eintsjebeslút tawiisd oan it ferhâldingswurd. Yn it Hollânsk en it Frysk is foaropsetting fan allinnich it fraachwurd en klam op it ferhâldingswurd sa't it liket net mooglik:

- (13) a. *Wa praat er MEI?
 b. *Wie spreek ie MEE?
 c. Who(m) is he talking WITH?

Op it rychje data yn (13) kom ik yn paragraaf 2.1.3. noch wiidweidich werom.

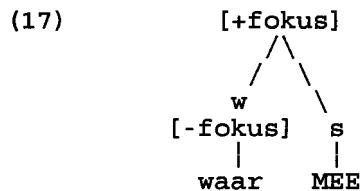
At it fraachwurd [-minklik] is, hat it Ingelsk wer deselde twa mooglikheden as yn (11c) en (13c), al is it foaropsetten fan 'e hiele ferhâldingswurdkloft yn (16a) stilistysk besjoen al wat knoffelich. It Frysk en it Hollânsk brûke yn dit gefal it r-pronomen *wêr/waar* mei in efteropset ferhâldingswurd. Foaropsetten fan 'e hiele ferhâldingswurdkloft is yn it Frysk net moai (ferl. (14a)). Yn it Frysk en it Ingelsk kriget it benefterbleaune ferhâldingswurd de sinklam (ferl. (14b) en (16b)). Yn it Hollânsk kin de sinklam allinnich op it ferhâldingswurd komme, at de hiele ferhâldingswurdkloft nei foaren ta skood is (ferl (15)).⁷

⁷ Tink derom dat it hjir hylytd giet om sinnen dêr't de hiele ferhâldingswurdkloft yn fokus stiet. Sin (15b) is yn it Hollânsk fansels grammatikaal mei smelle fokus (kontrastklam) op it ferhâldingswurd (ferl. Gussenhoven (1984, 178)):

(i) Ik vroeg niet 'Waar biljart je OP?', maar 'Waar biljart je MEE?'
 Dy lêzing is it my lykwols yn 'e tekst net om te rêden.

- (14) a. ?WêrMEI biljertest?
 b. Wêr biljertest MEI?
 (15) a. WaarMEE biljart je?
 b. *Waar biljart je MEE?
 (16) a. With WHAT do you play snooker?
 b. What do you play snooker WITH?

At fraachwurd en ferhâldingswurd skaat binne, lykas yn it Ingelsk en it Frysk, komt it ferhâldingswurd allinnich yn fokus te stean en kriget de sinklam. Yn it Hollânsk stiet de hiele ferhâldingswurdkloft yn fokus, mar foar it neist kin it r-pronomen *waar* mar allinnich yn fokus stean, at it unyk fokusearre wurdt (lykas yn (18b)). Dêrfandinne moat it fraachwurd yn (15a) murken wurde as [-fokus]. De default-regel feroaret *waar* fan sterk yn swak. It ferhâldingswurd wurdt dan sterk en kriget de klam:

It Frysk giet dus ynsafier lykop mei it Ingelsk dat it sinklam ha kin op in benefterbleaun ferhâldingswurd. Yn it Hollânsk is soks sa't it liket net tastien. Dat komt net om't it Hollânsk alhiel gjin 'preposition stranding' talit. At de sinklam net op it ferhâldingswurd telâne komt, jout it benefterlitten fan dat ferhâldingswurd ek yn it Hollânsk gjin inkelde swierrichheid. Soks is bygelyks it gefal at net allinnich de (spjalte) ferhâldingswurdkloft yn fokus stiet, mar de hiele tiidwurdkloft (ferl. (18a)) of at allinnich it fraachwurd fokusearre wurdt (ferl. (18b)):

- (18) a. Waar BILJART je mee?
 b. WAAR biljart je mee?

Dat, it liket derop dat de ûngrammatikalens fan (15b) allinnich mar smiten wurde kin op it feit dat benefterlitten ferhâldingswurden yn it Hollânsk om ien of oare reden gjin sinklam ferneare kinne. Dat is lykwols noch in te rûge ginneralisaasje, want it is net sa'n toer en fyn foarbylden fan sinnen dêr't yn it Hollânsk de sinklam àl op it benefterbleaune ferhâldingswurd komt. Ferlykje bygelyks:

- (19) a. Waar zat ie OP?
b. Waar viel ie IN?

Gussenhoven (1984, 178-179) lit sjen dat yn dit stik fan saken it ûnderskie tusken *funksjonele ferhâldingswurden* (syn 'case prepositions') en *leksikale ferhâldingswurden* (syn 'relational prepositions') fan belang is. Funksjonele ferhâldingswurden binne ferhâldingswurden sûnder leksikale ynhâld. It giet om ferhâldingswurden lykas genitivysk *fan*, dativysk *oan*, benefaktyf *foar*, agintyf *troch* en ynstruminteel *mei* en fierders alle ferhâldingswurden dy't ferhâldingswurdfoarwerpen ynliede. Leksikale ferhâldingswurden binne ferhâldingswurden dy't semantysk wat mear ha om by te setten lykas de ferhâldingswurden fan plak, rjuchting en tiid.

At wy, mei dat ûnderskie yn 'e holle, nochris nei de mooglikheden fan ferhâldingswurdklam sjugge, dan docht bliken dat it ferskil tusken it Frysk en it Ingelsk oan 'e iene kant en it Hollânsk oan 'e oare him typysk oppenearret by de funksjonele ferhâldingswurden; benefterlitten funksjonele ferhâldingswurden kinne yn it Frysk en it Ingelsk al sinklam krije en yn it Hollânsk net. Ik jou noch in stikmannich foarbylden:

- (20) a. Wêr hast sa'n langst NEI?
b. *Waar verlang je zo NAAR? (^{OK}WaarNAAR verlang je zo?)
c. What are you longing FOR?
(21) a. Wêr bestiet in atoom UT?
b. *Waar bestaat een atoom UIT? (^{OK}WaarUIT bestaat een atoom?)
c. What does an atom consist OF?
(22) a. Wêr is er presidint FAN?
b. *Waar is ie president VAN? (^{OK}WaarVAN is ie president?)
c. What is he president OF?
(23) a. Wêr joust jild FOAR?
b. *Waar geef je geld VOOR? (^{OK}WaarVOOR geef je geld?)
c. What do you give money FOR?

By de leksikale ferhâldingswurden wurdt it kontrast wei. Dy kinne altyd sinklam krije, yn it Hollânsk likegoed as yn it Frysk en it Ingelsk. Ferlykje:

- (24) a. Wêr stiest FOAR?
b. Waar sta je VOOR?
c. What are you standing in FRONT of?
(25) a. Wêr rûnst TROCH?
b. Waar liep je DOOR?
c. What did you walk THROUGH?
(26) a. Wêr komt dit NEI?

- b. Waar komt dit NA?
- c. What does this come AFTER?

Yn 'e foarbylden (20-23) stiet it beklamme funksjonele ferhâldingswurd hyltyd oan 'e ein fan 'e sin. Dat is net tafallich. Sinnen mei klam op in benefterbleaun funksjoneel ferhâldingswurd takje nammentlik ôf, at men der wat efter set. Ferlykje foar it Frysk:

- (27) a. Wêr prate se OER?
 b. [?]Wêr ha se OER praat?
 c. ^{??}Wêr ha se OER praat mei Berber?

Yn it Ingelsk fynt men, at it my net mist, in selde foarkar foar it einichste plak fan 'e sin (ferl. [?]*What have they been talking ABOUT with Barbara?*). Wêrom oft beklamme funksjonele ferhâldingswurden in sin ha by de finale posysje, doar ik op dit pas net te sizzen. Moolk spilet de fraachsinyntonaasje dêr mei ûnder.

Wy ha yn dizze paragraaf fêststelle kinnen dat in benefterbleaun funksjoneel ferhâldingswurd yn dit slach sinnen yn it Hollânsk op 'e ien of oare wize te 'swak' is om sinklam te dragen. (Oer wat 'swak' yn dat ferbân krekt ynhat, sil ik wat fierderspikkelearje yn paragraaf 4.) Yn it Frysk en it Ingelsk is klam op in benefterlitten funksjoneel ferhâldingswurd al mooglik. Dy mooglikheid is lykwols sa't it liket in ein hinne beheind ta it gefal dat it ferhâldingswurd it einichste plak fan 'e sin ynnimt. Wy sille fierderop sjen dat dy posysje faker rillevant is foar it setten fan sinklam op funksjonele ferhâldingswurden.

2.1.2. Ferhâldingswurdklam en tiidwurdklam

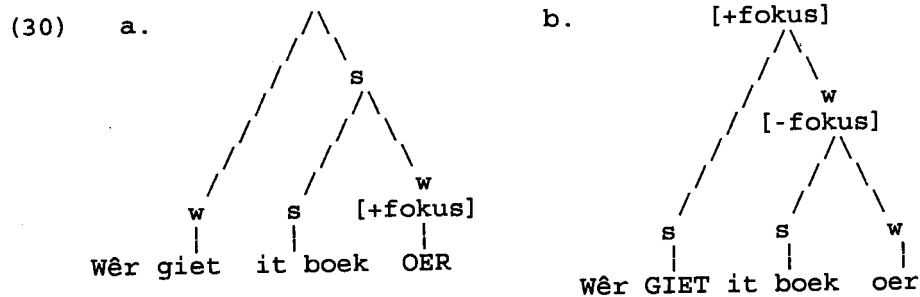
Der is in muoi dúdlik ferskil yn ynterpretaasje tusken in sin as (28a) mei ferhâldingswurdklam en syn wjergader mei tiidwurdklam yn (28b); yn it earste gefal stiet allinnich de ferhâldingswurdkloft yn fokus, wylst yn it twadde gefal de hiele tiidwurdkloft yn fokus stiet:

- (28) a. (Ik wit dat er sprekke sil, mar) Wêr sprekt er OER?
 b. (Ik wit dat er jûn komt, mar) Wêr SPREKT er oer?

It komt lykwols gauris foar dat it ûnderskie tusken in sin mei ferhâldingswurdklam en in sin mei tiidwurdklam frijwat ûndúdlik is. Dat is it gefal at it tiidwurd dêr't de sinklam op telâne komt, gjin leksikale ynhâld hat. Sa falt it bygelyks net ta om it ferskil oan te tsjuten tusken 'e neikommende sinnen:

- (29) a. Wêr giet dit boek OER? / Wêr GIET dit boek oer?
 b. Wêr binne jo ien FAN? / Wêr BINNE jo ien fan?

Lykas yn (28) moat der tusken 'e sinnen yn (29) in ferskil yn fokusstruktuer wêze; it ûngelikense plak fan 'e sinklam liket soks út te wizen. Yn 'e earste sin stiet hyltyd de ferhâldingswurdkloft yn fokus, yn 'e twadde de hiele tiidwurdkloft. De (parsjele) prosodyske struktuer fan 'e beide sinnen yn (29a) soe bygelyks sokssawat wêze kinne as (30):

It ferskil yn fokusstruktuer tusken 'e sinnen korrelearret nei myn betinken mei in subtyl, mar likegoed waarnimber ferskil yn ynterpretaasje. Yn beide sinnen heart *it boek* ta de âlde/bekende ynformaasje. Yn 'e sin mei ferhâldingswurdklam wurdt in streekrjuchte fraach dien nei it ûnderwerp fan it boek, foar jins gefoel fuort nei't it boek yn it peteardomein yntrodusearre is. Yn 'e sin mei tiidwurdklam wurdt ynhâldlik besjoen deselde fraach dien, mar it is net liker as komt dy fraach earst nei't der al oare ynformaasje oer it boek útwiksele is. Men kin yn sa'n sin hiel natuerlik it modale partikel (*no*) *einliks* ynfoegje. It oanbelangjende boek soe yn 'e sin mei tiidwurdklam dus in bytsje 'âlder/bekender' wêze as yn 'e sin mei ferhâldingswurdklam.

Dat de sinnen yn (29), ôftocht fan 'e fokusstruktuer, sa nei synonym binne, komt om't it beheljen fan it tiidwurd yn it fokusdomein ynhâldlik kwealik wat nijs tafoeget.

2.1.3. Ferhâldingswurdklam en preposition stranding

Lit ús no nochris weromgean nei de sinnen yn (13), hjir efterhelle as (31):

- (31) a. *Wa praat er MEI?
 b. *Wie spreekt ie MEE?
 c. Who is he talking WITH?

Wêrom binne (31a) en (31b) mis en wêrom is (31c) ynoarder? Yn 'e earste opslach soe men dat faaks smite wolle op in ferskil tusken preposition stranding yn it Frysk en it Hollânsk oan 'e iene en it Ingelsk oan 'e oare kant. Yn it Ingelsk kin it komplemint fan in foaropset ferhâldingswurd út 'e ferhâldingswurdkloft wei nei

foaren ta skood wurde. Yn it Frysk en it Hollânsk kinne allinnich r-pronomina, d.w.s. de kompleminten fan efteropsette ferhâldingswurden, ferskowing ûndergean.

Sa simpel leit it lân der lykwols net hinne. Sin (31a) is nammentlik poerbêst yn it Frysk at de klam net op it ferhâldingswurd falt, dus bygelyks at de tiidwurdkloft yn fokus stiet (ferl. (32a)) of at allinnich it fraachwurd fokusearre wurdt (ferl. (32b)):

- (32) a. Wa hast mei PRAAT?
b. WA hast mei praat?

Boppedat binne sinnen fan it slach yn (31a) ek ynoarder at it ferhâldingswurd leksikaal is. Ferlykje:

- (33) a. Wa stiet er NEST?
b. Wa sil er HINNE?

It twadde foarbyld yn (33) is tige nijsgjirrich. Dat lit nammentlik sjen dat, hoewol't it foaropsteande ilemint, *wa*, net in r-pronomen is, der al op ien of oare wize praat wêze moat fan sa'n pronomen yn 'e sin. It ferhâldingswurd *hinne*, de efteropsette wjergader fan *nei...ta*, kin ommers mar allinnich foarkomme mei in r-pronomen. Ferlykje de feiten yn (34):

- (34) a. Hy giet nei Ljouwert ta
b. Hy giet derhinne
c. Wêr giet er hinne?
d. *Hy giet derneita
e. *Hy giet Ljouwert hinne

Yn Hoekstra (1991) nim ik dêrom oan dat wy yn gefallen lykas yn (32) en (33) yn it Frysk net wier te krijen ha mei preposition stranding, mar mei in resumptive strategy. It foaropsteande ilemint is net ferskood út 'e ferhâldingswurdkloft wei, mar basisginnerearre op it foaroanplak fan 'e sin. Fan dat plak ôf bynt it in ûnsichtber resumptyf r-pronomen yn 'e ferhâldingswurdkloft.

Dy oannimming ferklearret fuortendaliks wêrom oft sin (31a) der net op troch kin. Yn dy sin ha wy net te krijen mei in spjalte ferhâldingswurdkloft (lykas yn syn Ingelske 'wjergader' (31c)), mar mei twa aparte konstituïnten, it basisginnerearre fraachwurd *wa* en de ferhâldingswurdkloft [pro mei]. Sin (31a) is mis om 'e selde reden wêrom oft (35b) mis is: in ferhâldingswurdkloft fan in funksjoneel ferhâldingswurd + in (net-freegjend) foarnamwurd kin nea yn fokus stean en it ferhâldingswurd kin sadwaande nea sinklam krije yn sa'n kloft. De grammatikaliteit fan 'e sinnen yn (33), mei in leksikaal ferhâldingswurd, strykt mei de grammatikaliteit fan in sin lykas (35c).

- (35) a. Hy PRAAT dermei
 b. *Hy praat derMEI
 c. Hy stiet derNêST

De ûngrammatikaliteit fan (31a) foarmet stipe foar de hypoteze yn Hoekstra (1991), dat de rommere mooglikheden ta preposition stranding dy't it Frysk sa yn it earste oankommen hat neffens it Hollânsk, in gefolch binne fan it feit dat it Frysk gebrûk makket fan in resumptive strategy. Sûnder it oannimmen fan in leech resumptyf foarnamwurd wie de ûnkantens fan (31a) slim te ferklearjen.

2.2. *Sinnen mei ferhâldingswurdkloften dy't in net-fokusearre komplemint befetsje*

Yn dizze paragraaf behannelje ik de ferbining fan (foaropset) ferhâldingswurd + net-foarnamwurdlike haadwurdkloft. It is my benammen te rêden om it gefal dat de haadwurdkloft net-fokusearre is, wylst de tiidwurdkloft dy't de ferhâldingswurdkloft ynhat, al yn fokus stiet (sj. Gussenhoven 1984 (181-182)). Wy sille sjen dat ferhâldingswurdkloften mei in net-foarnamwurdlik komplemint har by sa'n fokusstruktuere wat oars hâlde en drage as deselden mei in foarnamwurdlik komplemint, dy't yn paragraaf 1 op it aljemint west ha.

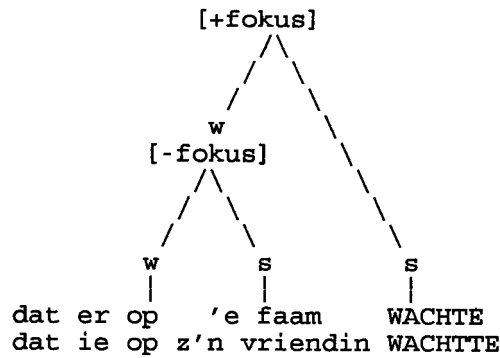
2.2.1. *Ferhâldingswurdkloften mei in net-fokusearre komplemint*

By in ferbining fan in *funksjoneel* ferhâldingswurd en in net-foarnamwurdlik komplemint dat àl dominearre wurdt troch [+fokus], is der net folle te rêden. Yn it Frysk, it Hollânsk en it Ingelsk falt de sinklam dêr, alhiel neffens de ferwachting, op 'e haadwurdkloft (ferl. ek (4b)):

- (36) a. dat er op 'e FAAM wachte
 b. dat hij op z'n VRIENDIN wachtte
 c. that he waited for his GIRL-FRIEND

At de haadwurdkloft net fokusearre wurdt, dan komt yn it Frysk en it Hollânsk de sinklam op it tiidwurd. Ik nim oan dat dat komt om't yn sa'n gefal net allinnich de haadwurdkloft, mar de hiele ferhâldingswurdkloft murken wurdt as [-fokus]. Wy krije sadwaande deselde situaasje as by de ferbining funksjoneel ferhâldingswurd + (net-freegjend) foarnamwurd. De net-fokusearre, sterke ferhâldingswurdkloft wurdt troch de default-regel ommurken as swak en de sinklam komt op it (dan sterke) tiidwurd telâne. Ferlykje:

(37)

Yn it Ingelsk leit it lân der in bytsje oars hinne. Dêr kin neffens Gussenhoven (1984, 181-182) de sinklam, lykas yn it Frysk en it Hollânsk, op it tiidwurd falle, mar hy mei ek op it funksjonele ferhâldingswurd komme. Dêrby makket it ek neat út, oft it komplemint fan it ferhâldingswurd in foarnamwurd is of net. Ferlykje:

(38) a. But the question really is can you CURE people of the disease?

b. But the question really is can you cure people OF the disease?

(39) a. I GAVE it to it

b. I gave it TO it

Ferlykje fierders de neikommende foarbylden fan Doodkorte & Zandvoort (1962) mei klam op it ferhâldingswurd:

(40) a. Use this manure and there is no doubt that the rose will feed FROM it.

b. The London gold market has done the essential thing that was demanded OF it.

c. The matter is now in the hands of the police and two men are being questioned BY the police.

d. Imagination is more important than knowledge, for knowledge comes FROM imagination.

Yn (40a-d) kin de klam ek op it tiidwurd falle (dus op respektiflik *feed*, *demanded*, *questioned* en *comes*).⁸ Yn 'e Fryske en Hollânske oersettingen fan dy sinnen is klam op it tiidwurd de iennichste mooglikheid.

It ferskil tusken it Frysk en it Hollânsk oan 'e iene en it Ingelsk oan 'e oare

⁸. Sjuch foar stilistyske en taalkundige faktoaren dy't in rolle spylje kinne by de kar tusken tiidwurd- of ferhâldingswurdklam yn it Ingelsk, Gussenhoven (1984, 182-183).

kant is sa't it liket dat yn it Frysk en it Hollânsk by in ferhâldingswurdkloft fan funksjoneel ferhâldingswurd + net-fokusearre komplemint it ferhâldingswurd ornaris yn it [-fokus]-domein behelle wurdt (ferl. (7), (9b) en (37)), wylst yn it Ingelsk it funksjonele ferhâldingswurd ek bûten it berik fan [-fokus] bliuwe mei. (Yn paragraaf 2.2.2. en 2.2.3. wurde in stikmannich data besprutsen dy't sjen litte dat soks ûnder spesjale omstannichheden yn it Frysk ek wolris mooglik is.)

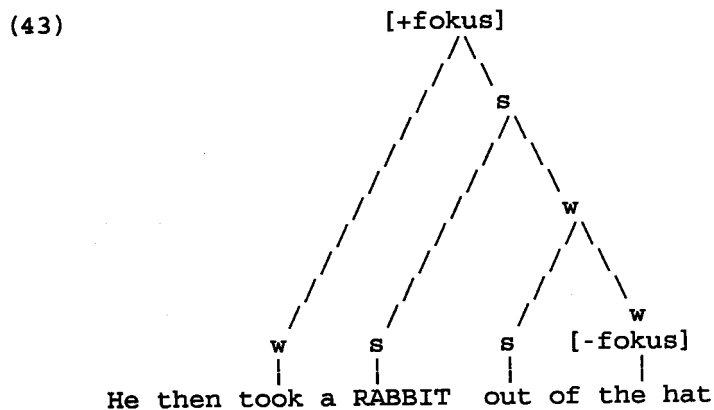
Wy geane no oer nei de ferbining fan *leksikaal* ferhâldingswurd + net-fokusearre komplemint en wy sjugge dêrby earst nei it Ingelsk. Yn it Ingelsk komt neffens Gussenhoven (1984, 180-181) by dy kombinaasje de klam gewoanwei op it ferhâldingswurd telâne:

- (41) a. He then took the rabbit OUT of the hat/it.
 b. He then carried the child UP the hill.
 c. Carefully he put the mouse on TOP of the table/it.

Is der in fokusearre foarwerp (of feitliks in small clause-ûnderwerp), dan falt de klam op dat foarwerp:

- (42) He then took a RABBIT out of the hat/it.

Dat is allegear kreas neffens de ferwachting. Yn 'e sinnen yn (41) en (42) selektarret it tiidwurd in small clause (sjuch foar de small clause-analyze T. Hoekstra (1984, hdst. 4)). De prosoadyske struktuer fan (42) is bygelyks:

It small clause-komplemint is sterk njonken it tiidwurd en it ûnderwerp fan 'e small clause (*a rabbit*) is sterk neffens it stelde (*out of the hat*). Dat, de sinklam komt yn (42/43) op it small clause-ûnderwerp telâne.

At it ûnderwerp fan 'e small clause lykwols [-fokus] is lykas yn (41), dan wurdt de default-regel yn it wurk set. It small clause-ûnderwerp wurdt swak en it small clause-stelde sterk. Dat is fan dy gefolgen dat de sinklam yn (41) op it ferhâldingswurd komt.

Yn it Frysk en it Hollânsk komt de sinklam yn 'e ferbining fan leksikaal ferhâldingswurd + net-fokusearre komplemint op it ferhâldingswurd telâne, at it komplemint in foarnamwurd is (ferl. ek (5) en (9a)):

- (44) a. Doe helle er de knyn derUT
b. Toen haalde ie het konijn erUIT

De boel wurdt lestiger, at it komplemint in folle haadwurdkloft is. Neffens Gussenhoven (1984) falt de sinklam yn it Hollânsk yn sokke gefallen op it komplemint, mar is it ferhâldingswurd ekstra prominint. Ferlykje:

- (45) Toen haalde ie het konijn [´] uit de HOED

At de sinklam yn it Hollânsk op it ferhâldingswurdkomplemint falt, dan kin dat fansels net [-fokus] wêze. Dat is ek dêr't Gussenhoven op út wol: "Dutch does not allow a lexical P-NP [in fol ferhâldingswurdkomplemint, J.H.] with a simple preposition [in inkeld leksikaal ferhâldingswurd, J.H.] to be treated as [-focus]: if it is specified it must be focus" (side 181).

Yn it Frysk mei it net-foarnamwurdlke komplemint fan in leksikaal ferhâldingswurd sa't it liket wol [-fokus] wêze. Yn 'e Fryske wjergader fan (45) kriget it ferhâldingswurd nammentlik de sinklam en is it komplemint ekstra prominint:

- (46) Doe helle er de knyn UT 'e [´] hoed

De fraach is wêrom't yn it Hollânsk it ferhâldingswurd en yn it Frysk it komplemint ekstra promininsje krije? De iennichste ferklearring dy't ik betinke kin, is in funksjonelen ien. At yn it Hollânsk de sinklam folút op it komplemint falle soe, dan soe sin (45) neffens yntonaasje gelyk wêze oan in sin dêr't *de hoed* nije ynformaasje is (ferl. (47a)). En at de sinklam yn it Frysk folút op it ferhâldingswurd falle soe, dan soe de sin opfette wurde kinne as in sin mei smelle fokus (kontrastklam) op it ferhâldingswurd *út* (ferl. (47b)):

- (47) a. Toen haalde ie het konijn uit de HOED
b. Doe helle er de knyn UT 'e hoed

Dêrfandinne wurdt, om ambiguiteit tefoaren te kommen, oan it ferhâldingswurd yn it Hollânsk en it komplemint yn it Frysk noch efkes 'wat meijûn'.

De promininsje op it komplemint yn it Frysk ferdwynt lykwols yn fraachsinnen. Yn it Hollânsk bliuwt de situaasje gelyk. Ferlykje (45) en (46) mei de sinnen hjirûnder:

- (48) a. Wat helle er UT 'e hoed? (*UT 'e ´hoed)
 b. Wat haalde ie ´uit de HOED?
- (49) a. Wêrom helle er de knyn UT 'e hoed? (*UT 'e ´hoed)
 b. Waarom haalde ie het konijn _uit de HOED?

Yn (48a) moat de sinklam yn it Frysk folút op it ferhâldingswurd telâne komme. Ik ha gjin ferklearring foar dat ferskil tusken (46) en (48a). Faaks akkordearret promininsje fan it komplemint op ien of oare wize net mei de yntonaasje fan fraachsinnen.

Yn it gefal dat der in net-fokusearre small clause-ûnderwerp yn 'e sin stiet, komt de sinklam yn it Frysk en it Hollânsk, lykas yn it Ingelsk, op it ûnderwerp:

- (50) a. Doe helle er der in KNYN út.
 Doe helle er in KNYN út 'e hoed.
 b. Toen haalde ie er een KONIJN uit.
 Toen haalde ie een KONIJN uit de hoed.

It liket derop dat it Frysk en it Hollânsk útinoar geane at it giet om sinklam op foaropsette leksikale ferhâldingswurden: yn it Frysk kinne dy al sinklam krije, yn it Hollânsk net. It Frysk hâldt en draacht him datoangeande wer lykas it Ingelsk.⁹

2.2.2. *Sinnen mei dûbelde kompleminten*

Yn 'e foarige paragraaf ha wy sjoen dat de sinklam yn it Frysk en en it Hollânsk net op in funksjoneel foaropset ferhâldingswurd falle kin, wylst soks yn it Ingelsk wol mooglik is. Yn dizze paragraaf besprek ik lykwols in omkrite dêr't sinklam op in funksjoneel ferhâldingswurd al foarkomt yn it Frysk. Yn it Hollânsk bliuwt sinklam ek yn dat gefal ûnmooglik.

⁹. Yn 'e idiomatyske ferhâldingswurdkloft *út 'e wei* kin de klam by yn alle gefallen guon Fryskpraters op it ferhâldingswurd falle. Ferlykje *De bern moatte om acht oere UT 'e wei wêze*. Itselde ferskynsel kin men obstrewearje yn Fryske fannen lykas *OPpedyk*, *OPpewal* en *BIJ de Ley*. Ik soe der op út wolle dat de oarspronklike ferhâldingswurdkloften yn sokke gefallen weranalysearre binne as in foech gearsettingen mei klam op it earste lid.

It is my te rêden om sinnen mei tiidwurden dy't in dûbeld komplemint, haadwurdkloft + ferhâldingswurdkloft, selektearje. Salang't sa'n ferbining him oppenearret yn in meidielende sin, is der net folle nijs oan te sjen. Wy ha fêststeld dat de ferbining fan in funksjoneel ferhâldingswurd en in (net-freegjend) net-fokusearre komplemint gewoanwei yn syn hiele hear en fear [-fokus] is. Dat, de sinklam komt op it foarwerp telâne, at dat yn fokus stiet (ferl. (51)) en op it tiidwurd, at it foarwerp en de ferhâldingswurdkloft beide [-fokus] binne (ferl. (52)). De foarbylden litte sjen dat der datoangeande gjin ferskil is tusken Frysk en Hollânsk:

- (51) a. Hy krige fiifhûndert GUNE foar it hynder
 b. Hij kreeg vijfhonderd GULDEN voor het paard
 (52) a. Hy KRIGE dat bedrach foar it hynder
 b. Hij KREEG dat bedrag voor het paard

At men it foarwerp fan sin (52) befreget, dan feroaret der yn it Hollânsk neat; de sinklam falt, lykas yn 'e meidielende sin, op it tiidwurd:

- (53) Hoeveel KREEG ie voor het paard?

Yn it Frysk lykwols hat men yn sinnen mei in befregje foarwerp lykwols twa mooglikheden: de sinklam kin op it foarop- of efteropsette funksjonele ferhâldingswurd komme (ferl. (54a)) of, lykas yn it Hollânsk, op it tiidwurd (ferl. (54b)):

- (54) a. Hoefolle krige er FOAR it hynder/derFOAR?
 b. Hoefolle KRIGE er foar it hynder/derfoar?

Deselde twa mooglikheden kin men obstrewearje yn 'e foarbylden hjirûnder (de Hollânske wjergaders fan dy sinnen litte mar wer allinnich tiidwurdklam ta):

- (55) a. Wat sjucht se YN dy fint/derYN?
 b. Wat SJUCHT se yn dy fint/deryn?
 (56) a. Wat sei er FAN dyn stik/derFAN?
 b. Wat SEI er fan dyn stik/derfan?
 (57) a. Wat silst MEI dy lodde/derMEI?
 b. Wat SILST mei dy lodde/dermei?
 (58) a. Wat hat men no OAN sokke lju/ dêr no OAN?
 b. Wat HAT men no oan sokke lju/ dêr no oan?

Dat, hoewol't sinklam op it funksjonele ferhâldingswurd yn 'e measte gefallen útsletten is yn it Frysk (sjuch de foarige paragraaf), is soks sa't it liket al mooglik yn in spesjaal

skift sinnen: sinnen mei tiidwurden dy't in NP-PP-komplemint selektearje, en dêr't it foarwerp fan ekstrahearre is.¹⁰

Sin (59), mei in ynbêde fraachsin, en (60), mei in gearstald tiidwurd, litte sjen dat it setten fan sinklam op in funksjoneel ferhâldingswurd noch fierder beheind is yn it Frysk:

(59) a. ^{??}It sil my nij dwaan, wat er FAN dyn stik/derFAN seit

b. It sil my nij dwaan, wat er fan dyn stik/derfan SEIT

(60) a. ^{??}Wat hat er FAN dyn stik/derFAN sein?

b. Wat hat er fan dyn stik/derfan SEIN?

Op grûn fan (59) en (60) soe men yn 'e earste opslach ornearje kinne dat sinklam op in funksjoneel ferhâldingswurd mar allinnich mooglik is, at de ferhâldingswurdkloft op it einichste plak fan 'e sin stiet.¹¹ Faaks is it lykwols ek mooglik om de beheining ta sinnen mei in ekstrahearre foarwerp en de beheining ta it einichste plak fan 'e sin gear te fetsjen yn in algemienere ginneralisaasje: de fokusearre tiidwurdkloft mei op S-struktuer/Fonetyske Foarm allinnich de ferhâldingswurdkloft befetsje; alle oare materiaal, d.w.s. it foarwerp en it tiidwurd, moatte der út ferskood wêze.

¹⁰. It foarwerp hoecht net perfoarst befrege wêze, it kin ek topikalisearre wêze. Yn dat gefal kin de sinklam yn it Frysk ek op it ferhâldingswurd falle:

(i) a. Safolle krij ik der net FOAR

b. Dit seit er derFAN

¹¹. De oardielen oer de feiten yn (59) en (60) binne net alhiel konstant; hja fariearje fan 'marzjinaal akseptabel' oant 'ûngrammatikaal'. Boppedat kin der fariaasje wêze neffens de ferbining dy't men kiest. Sa is de ferhâldingswurdkloft yn 'e ferbining *earne eat foar krije* (*jaan, ha*) soms akseptabel yn net-einichste posysje mei sinklam, sels at it foarwerp net ekstrahearre is. Dêrby liket it ferskil tusken foaropset ferhâldingswurd en efteropset ferhâldingswurd ek noch rillevant:

(i) a. ^{??}Hy hat moai wat FOAR it hynder krige

Hy hat der moai wat FOAR krige

b. ^{??}Hy wol net folle FOAR it hynder jaan

Hy wol der net folle FOAR jaan

c. ^{??}Hy woe wol hûndert gûne FOAR it hynder ha

Hy woe der wol hûndert gûne FOAR ha

d. ^{??}Hûndert gûne ha wy FOAR it hynder hân

Hûndert gûne ha wy der FOAR hân

Sjuch ek de diskusje yn De Vries (1942, 116) oer de (ûn)mooglikheden fan dit slach sinnen.

De fraach is no fansels: wêrom is sinklam op in funksjoneel foaropset ferhâldingswurd yn it Frysk mar allinnich mooglik yn it gefal fan in dûbeld komplemint en wêrom (sawat) allinnich at de oanbelangjende ferhâldingswurdkloft yn syn ienlikheid yn 'e tiidwurdkloft stiet. Om sinklam te krijen, moat it funksjonele ferhâldingswurd yn 'e gefallen hjirboppe, lykas yn it Ingelsk, yn fokus stean en dus bûten it [-fokus]-domein bliuwe kinne. Men soe no yntuifywei ornearje kinne dat soks yn it Frysk allinnich mooglik is, at de ferhâldingswurdkloft yn in wat lossere ferhâlding ta it tiidwurd stiet. At it tiidwurd en it foarwerp beide foaropset wurde, komt de relaasje tusken dy twa konstituïnten mear op 'e foargrûn te stean, wylst de ferhâldingswurdkloft in bytsje efterútset wurdt. Soks kin allinnich at mei it tiidwurd in oar komplemint as de ferhâldingswurdkloft nei foaren ta skood wurde kin, dus allinnich yn sinnen mei in dûbeld komplemint.

Oft dat yndie de ferklearring wêze kin foar de feiten dy't yn dizze paragraaf besprutsen binne, sil neier ûndersyk útwize moatte. Der binne op dit stuit noch tefolle ûnwissichheden oer de kreative faktoaren dy't ferhâldingswurdklam yn dit gefal mooglik meitsje, om ta in einslutend oardiel te kommen. Wat wy yn alle gefallen fêststelle kinne, is dat it Frysk hjir wer mear earmslach hat as it Hollânsk en op syn minst in lyts eintsje lykop giet mei it Ingelsk. In Ingelsk foarbyld dat te ferlykjen is mei de Fryske ferbining yn (57) fynt men hjirûnder (sj. Doodkorte & Zandvoort (1962, 97)):

(61) A: I am going to found a new party.

B: What are you going to do WITH the party?

Yn 'e neikommende paragraaf wol ik noch in type sinnen op it aljemint bringe dêr't sinklam op in funksjoneel ferhâldingswurd mooglik is yn it Frysk.

2.2.3. *Ekspressive sinnen*

Besjuch de neikommende sinnen:

- (62) a. Der is gjin smiten mei de mûtse NEI/MUTSE ´ nei
 b. Der is gjin rie TA/RIE ´ ta
 c. Der is gjin beteljensein OAN/BETELJENSEIN ´ oan
 d. Dêr is gjin sprake FAN/SPRAKE ´ fan
 e. Dêr is gjin smiet OP/SMEET ´ op
 f. Dêr wit er gjin sek FAN/SEK ´ fan

It giet hjir om idiomatyske, ekspressive (soms útroppende) sinnen. It ûnderwerp

of foarwerp is hyltyd negatyf (*gjin...*). De ferhâldingswurdkloft is spjalt: men fynt yn alle sinnen yn (62) in r-pronomen dat foaropset is en in funksjoneel ferhâldingswurd dat benefterlitten is op it einichste plak fan 'e sin. Dat ferhâldingswurd kin yn it Frysk sinklam krije. De sinklam kin lykwols ek op it foarôfgeande ûnderwerp of foarwerp komme. Yn dat gefal kriget it ferhâldingswurd ekstra promininsje.

It Hollânsk hat by dit slach sinnen inkeld de twadde mooglikheid ta syn foldwaan: sinklam op it ûnderwerp/foarwerp, promininsje foar it ferhâldingswurd. Ferlykje (63a) mei (63b):

- (63) a. Der wie gjin dwêsten OAN/DWESTEN (´) oan
 b. Er was geen *blussen AAN/BLUSSEN (´) aan

Wat yn 'e sinnen hjirboppe yn fokus stiet is foar it neist it hiele stik idioom, net sa lyk allinnich it ûnderwerp of foarwerp. Soks ferklearret faaks wêrom't it ferhâldingswurd ekstra prominint is, at de sinklam op it ûnderwerp of foarwerp telâne komt. Yn 'e neikommende sin, dy't in justjes minder fêste idiomatyske ferbining befettet, hoecht it ferhâldingswurd net prominint te wêzen:

- (64) a. Dêr hat er ommers gjin ferstân FAN/FERSTAN (´) fan
 b. Daar heeft ie immers geen VERSTAND (´) van

Itselde klampatroan as yn (62) fine wy ek yn 'e neikommende sinnen:

- (65) a. It wurdt der suver ljocht FAN/LJOCHT (´) fan
 b. Men wurdt der tipelsinnich FAN/TIPELSINNICH (´) fan
 c. Hy kriget der nochris in maachswolm FAN/in MAACHSWOLM (´) fan
 d. It waard der tsjuster OER/TSJUSTER (´) oer

De sinnen yn (65) befetsje in kausale ferhâldingswurdkloft. De ferhâldingswurdkloft is wer spjalt en it ferhâldingswurd stiet oan 'e ein fan 'e sin. De sinklam komt op it (funksjonele) ferhâldingswurd of op it dêroan foarôfgeande eigenskipswurd of haadwurd. Yn dat lêste gefal is it ferhâldingswurd meast ekstra prominint. Dat hoecht lykwols net, at der net in al te fêste (idiomatyske) ferbining is tusken 'e kausale oanfolling en it oare fan 'e sin.

It Hollânsk lit gjin sinklam ta op it funksjonele ferhâldingswurd. De sinklam falt dêr altyd op it eigenskipswurd of haadwurd en it ferhâldingswurd kriget soms efkes wat mei. Ferlykje:

- (66) a. Het wordt er bijna LICHT (´) van
 b. Je wordt er GEK (´) van

- c. Hij krijgt er nog eens een MAAGZWEER (´) van
- d. Het werd er DONKER ´ van

It einichste plak fan 'e sin liket wer rillevant te wêzen foar it mooglik wêzen fan ferhâldingswurdklam yn 'e sinnen dy't hjir op it aljemint brocht binne. At men nammentlik wurdmateriaal folge lit oan it beklamme ferhâldingswurd, dan wurdt de sin fuort parten minder:

- (67) a. ??Hy sei dat der gjin dwêsten OAN wie
- b. Hy sei dat der gjin DWESTEN ´ oan wie
- (68) a. ??Men soe der tipelsinnich FAN wurde
- b. Men soe der TIPELSINNICH ´ fan wurde

Wêrom oft der yn dizze gefallen in relaasje is tusken sinklam op it ferhâldingswurd en it einichste plak fan 'e sin, is my net alhiel dúdlik. Mar faaks hat it wat te krijen mei de ynteraksje tusken it setten fan 'e sinklam en it yntonaasjepatroan fan útropsinnen.

2.3. *Sinnen mei polariteitsfokus*

Oant no ta ha wy sinnen besjoen dêr't in wurdkloft of soms in inkeld wurd yn fokus stie. It komt lykwols ek foar dat it net sa lyk in kloft of in wurd is dat fokusearre wurdt, mar in grammatikale kategory dy't net perfoarst yn wurden útdrukt wêze hoecht. In foarbyld dêrfan is (negative of positive) *polariteit*. Yn sinnen mei polariteitsfokus is it bytiden net dúdlik wêr't de sinklam keare moat, om't der yn guon gefallen gjin spesifyk wurdmateriaal is, dat de polariteit draacht. De sinklam moat dan faak 'útwike' en is, om mei Gussenhoven (1984, 49) te praten, "desperately looking for semantically empty little words it can go to."

Men kin twa skiften sinnen mei polariteitsfokus útinoar hâlde: *kontra-assertive sinnen* en *kontrapresupposisjonele sinnen* (ferl. Gussenhoven (1984, 45-48)). Mei in kontra-assertive sin leit de sprekker wat yn tsjin eat dat de harker úthoden hat. Yn it Frysk en it Hollânsk komt de sinklam yn sokke sinnen op it neehitende bywurdsje *net/niet* of it befestigjende bywurdsje *al (wol)/wel*; yn it Ingelsk bedarret de sinklam by dit slach sinnen op it tiidwurd:

- (69) a. It hûs stiet NET/AL yn 'e brân
- b. Het huis staat NIET/WEL in brand
- c. The house IS(n't) on fire

Wy litte de kontra-assertive sinnen hjir fierders gewurde en konsintrearje ús op 'e kontrapresupposisjonele sinnen en dan ek mar allinnich op deselden dy't in ferhâldingswurdkloft befetsje.¹²

Kontrapresupposisjonele sinnen brûkt men om in (nei jins betinken) ferkearde foarûnderstelling by de harker wei te nimmen. Yn it Ingelsk falt de sinklam yn sokke sinnen op it ferhâldingswurd of kin er op tiidwurd of it ferhâldingswurd falle; Gussenhoven is datoangeande net sa dúdlik. Hy jout bygelyks de foarbylden yn (70):

- (70) a. (I told you) The house is(n't) ON fire!
 b. A: What other artists have been in your car?
 B: Patty Grey was never IN my car
 c. (I wish we were in France) We ARE in France!
 We 're IN France!

Ferlykje ek it neikommende foarbyld fan Doodkorte & Zandvoort (1962, 97):

- (71) A: You also spoiled the raid at Heeze
 B: How could I? I was not AT Heeze

It makket foar de ferhâldingswurdklam sa't it liket neat út oft it ferhâldingswurd funksjoneel is, lykas foar it neist yn (70a), of leksikaal, lykas yn (70b,c) en (71).

Yn it Hollânsk falt de sinklam yn kontrapresupposisjonele sinnen mei in ferhâldingswurdkloft steefêst op it tiidwurd:

- (72) a. (Ik zei je toch) Het huis STAAT niet in brand!
 b. (Ik wou dat we in Frankrijk waren) We ZIJN in Frankrijk!
 c. (Geloof me nu) Er IS geen leven op Pluto!

Yn it Frysk kin de sinklam yn kontrapresupposisjonele sinnen op it ferhâldingswurd falle, mar allinnich at dat leksikaal is. Dêrnjonken is klam op it tiidwurd altyd mooglik. De neikommende foarbylden litte sjen hoe't it lân der yn it Frysk hinne leit. Yn (73a-b) ha wy te krijen mei funksjonele ferhâldingswurden, yn (73c-e) mei leksikale:

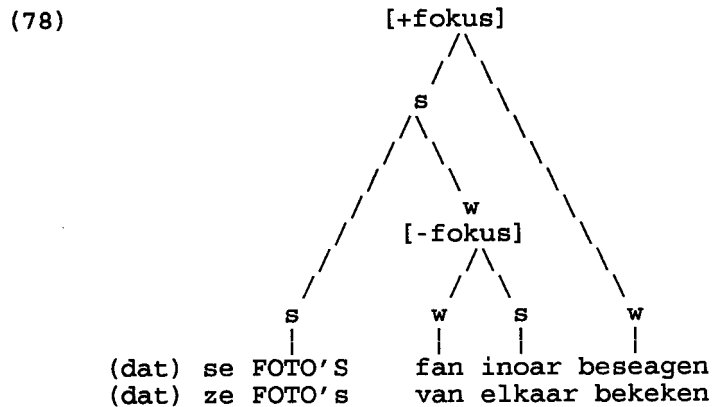
- (73) a. (Ik sei ommers al) *It hûs stiet n't YN 'e brân!
 It hûs STIET n't yn 'e brân!
 b. (Hiest ek wol efkes op my wachtsje kinnen) *Mar ik ha OP dy wachte!
 Mar ik HA op dy wachte!

¹². Sjuch Gussenhoven (1984, 49-55) foar in wiidweidiger behanneling.

- (75) a. dat se [MAL meii ´ noar] wiene
 b. dat ze [DOL op el ´ kaar] waren
- (76) a. dat se [opi ´ noar PROTTELEN]
 b. dat ze [op el ´ kaar MOPPERDEN]
- (77) a. dat se [trochi ´ noar TUTE waarden]
 b. dat ze [door el ´ kaar GEKUST werden]

It Frysk en it Hollânsk geane yn 'e boppesteande foarbylden kreas lykop. De klam falt binnen de ferhâldingswurdkloft hyltiten op it wjersidich foarnamwurd *inoar*. Dat leit ek yn 'e reden, om't in komplemint (hjiirre: it wjersidich foarnamwurd) sterk is njonken syn haad (hjiirre: it ferhâldingswurd).

Yn paragraaf 1 haw ik oannommen dat de ferbining fan funksjoneel ferhâldingswurd + net-freegjend foarnamwurd altyd [-fokus] is. Men soe ferwachtsje dat soks dan ek jildt foar de kombinaasje fan funksjoneel ferhâldingswurd + wjersidich foarnamwurd. De foarbylden yn (74)-(77) litte sjen dat dat útkomt. De sinklam komt dêr nammentlik telâne op it haad fan 'e haadwurdkloft, eigenskipswurdkloft of tiidwurdkloft, en net op it komplemint, lykas yn it gefal dat it komplemint fan it ferhâldingswurd net-foarnamwurdlik is (ferl. *dat se foto's fan 'e BERN beseagen*, ensfh.). Dat betsjut dat yn (74)-(77) de default-regel tepasbrocht wêze moat. De útsoarte sterke ferhâldingswurdkloft is ommurken ta swak, om't er net-fokusearre is. In sin lykas (74) bygelyks hat sadwaande de neikommende prosoadyske struktuer:

It Frysk en it Hollânsk geane útinoar, at it wjersidich foarnamwurd foarôfgien wurdt troch in leksikaal ferhâldingswurd en at de ferhâldingswurdkloft it stelde útmakket fan in small clause-komplemint. Yn dat gefal komt de klam - en dat kin diskear ek de sinklam wêze - yn it Frysk op it ferhâldingswurd en yn it Hollânsk op it

wjersidich foarnamwurd:¹⁴

- (79) a. dat de boeken_i [t_i OPinoar] lizze
 b. dat de boeken_i [t_i op ELKAAR] liggen
- (80) a. dat er [de amers NESTinoar] set
 b. dat ie [de emmers naast ELKAAR] zet
- (81) a. dat er [PLATEN ´oaninoar] lasket
 b. dat ie [PLATEN aan el´kaar] last
- (82) a. dat de auto's_i [t_i EFTERinoar] steane
 b. dat de auto's_i [t_i achter ELKAAR] staan

Hat in ferhâldingswurdkloft fan leksikaal ferhâldingswurd + wjersidich foarnamwurd de funksje fan in sekondêr predikaat, dan fine wy itselde patroan: de klam falt yn it Frysk op it ferhâldingswurd en yn it Hollânsk op it wjersidich foarnamwurd:

- (83) a. dat se ´meiinoar nei it strân ta giene
 b. dat ze met el´kaar naar het strand gingen
- (84) a. dat de auto's ´nêstinoar op it parkearplak stiene
 b. dat de auto's naast el´kaar op de parkeerplaats stonden
- (85) a. dat wy de papierren ´trochinoar yn it argyf opburgen
 b. dat we de papieren door el´kaar in het archief opborgen
- (86) a. dat jimme de glêzen net ´yninoar ferfiere moatte
 b. dat jullie de glazen niet in el´kaar moeten vervoeren

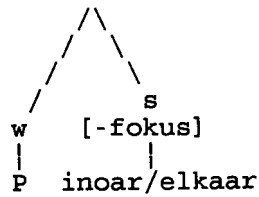
Ik nim oan dat yn 'e ferbini ng fan leksikaal ferhâldingswurd + wjersidich foarnamwurd it foarnamwurd [-fokus] is, krekt as yn 'e ferbining fan *dêr* + leksikaal ferhâldingswurd yn (5). De prosoadyske struktuer fan 'e ferhâldingswurdkloft is dus ynearsten:

¹⁴. Ferlykje ek it neikommende 'minimale pear':

- (i) a. dat se dat foari ´noar MAKKEN / FOARinoar makken
 b. dat ze dat voor el´kaar MAAKTEN / voorELKAAR maakten

Yn (ia) is *foar/voor* in funksjoneel (benefaktyf) ferhâldingswurd; yn (ib) is *foar/voor* yn alle gefallen oarspronklik in leksikaal ferhâldingswurd, al hat de ferbining *foarinoar/voor elkaar* idiomatyske betsjutting krige.

(87)

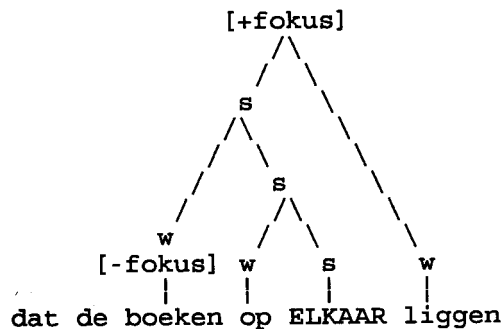
Op struktuer (87) wurket de default-regel. It net-fokusearre wjersidich foarnamwurd wurdt swak. Fangefolgen wurdt it ferhâldingswurd sterk. Dat, it docht jin sa lyk gjin nij dat de klam yn 'e Fryske sinnen fan (79)-(86) op it ferhâldingswurd telâne komt.

It Hollânsk foarmet mei syn klam op it wjersidich foarnamwurd yn (79)-(86) in probleem. It Dútsk hâldt en draacht him fan dat nammers presiis-en-gelyk as it Hollânsk (ferl. *Sie legten die Bücher aufEINANDER*). It Ingelsk stiet hjir wer oan 'e kant fan it Frysk (ferl. *They put the books on TOP of each other/one another*). Yn 'e neikommende paragraaf sil ik besykje om in ferklearring te jaan foar dat kontrast tusken Frysk/Ingelsk en Hollânsk/Dútsk.

3.2. Wjersidichheid: arguminten en predikaten

Wêrom hat it Hollânsk in ôfwikend klampatroan yn ferhâldingswurdkloften fan leksikaal ferhâldingswurd + wjersidich foarnamwurd? It hat der in soad fan dat it Hollânsk yn sokke ferhâldingswurdkloften de wenstige s/w-ferdieling hat (it ferhâldingswurd swak en syn komplemint sterk), dat de default-regel dêr net wurke hat en dat it wjersidich foarnamwurd dus net [-fokus] is. Mei oare wurden, om de goede klam te krijen soe in sin lykas (79b) feitliks de neikommende prosoadyske struktuer ha moatte:

(88)

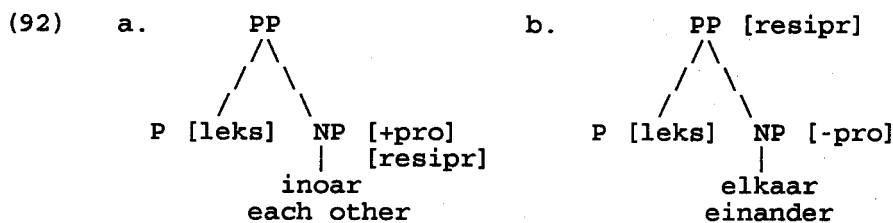
Sa'n struktuer hat lykwols net folle eigenskip, salang't *elkaar* in gewoan wjersidich foarnamwurd is. Foarnamwurden steane by definysje net yn fokus. Dat, at sinnen

lykas (79b) yndie de prosoadyske struktuer fan (88) ha, dan moat *elkaar* op ien of oare wize syn foarnamwurdlike status kwyttrekke wêze. Yn it neikommende sil ik sjen litte dat der reden is om te ûnderstellen dat soks it gefal is yn it Hollânsk.

Lit ús ris oannimme dat *elkaar* yn ferhâldingswurdkloften mei in leksikaal ferhâldingswurd yndie syn status fan wjersidich foarnamwurd kwyttrekke is en dat ynpleats de hiele ferhâldingswurdkloft fungearret as in wjersidich ilemint. Ferhâldingswurdkloften lykas *op elkaar* yn (79b) soene, oars sein, te ferlykjen wêze mei sokke ileminten as *onderling*, *gekruist* en *in ganzenmars*, dy't semantysk besjoen ek wjersidich binne en dy't lykas it wjersidich foarnamwurd gewoanwei in meartallich antesedint by har ha moatte. Ferlykje:

- (89) a. Ze vochten onderling/met elkaar
 b. *Hij vocht onderling/met elkaar
 (90) a. De zwaarden lagen gekruist/over elkaar
 b. *Het zwaard lag gekruist/over elkaar
 (91) a. We liepen in ganzenmars/achter elkaar
 b. *Ik liep in ganzenmars/achter elkaar

It ferskil tusken it Frysk en it Ingelsk oan 'e iene kant en it Hollânsk en it Dútsk oan 'e oare kant soe men dan sa werjaan kinne:

Yn it Frysk en it Ingelsk hat it wjersidich foarnamwurd yn in ferhâldingswurdkloft mei in leksikaal ferhâldingswurd deselde status as yn oare omkriten. Yn it Hollânsk en it Dútsk dêrfoaroer is de kombinaasje fan leksikaal ferhâldingswurd + wjersidich foarnamwurd weranalysearre as ien wjersidich ilemint. It wjersidich foarnamwurd ferliest yn dy ferbining mei it skaaimerke [resipr(ook)] syn pronominale status en hâldt en draacht him as in net-foarnamwurdlike haadwurdkloft.

It falt net ta en fyn ûnôfhinklike evidinsje foar de hypoteze dat it wjersidich foarnamwurd yn ferbining mei in leksikaal ferhâldingswurd syn status fan (wjersidich) foarnamwurd ferliest yn it Hollânsk en it Dútsk. Der is lykwols, njonken it klamferskil, noch in oar ferskynsel oangeande de kloft leksikaal ferhâldingswurd + wjersidich foarnamwurd dat dy talen ûnderskaat fan it Frysk en it Ingelsk en dat de oannimming hjirboppe moolk stypje kin.

Yn it Hollânsk en it Dútsk kin in ferhâldingswurdkloft fan leksikaal ferhâldingswurd + wjersidich foarnamwurd ynkorpearre wurde yn in tiidwurd en dêrmei in foech ynherint wjersidich tiidwurd foarmje (ferl. ANS (1984, 512-513), Fleischer (1983, 312)). Dat kin dan wer de basis foarmje foar nominalisaasjes. It Hollânsk brûkt yn 'e oanbelangjende tiidwurden altyd in spesjaal 'wjersidich foarnamwurd', nammentlik *-een*; yn it Dútsk wurdt it wenstige *einander* ympelearre. Yn (93a) jou ik in stikmannich Hollânske en yn (93b) in rûfeltsje Dútske foarbylden:

- (93) a. ineenstorten - ineenstorting
 aaneenschakelen - aaneenschakeling
 opeenvolgen - opeenvolging
 bijeenkomen - bijeenkomst
- b. aufeinanderfolgen - Aufeinanderfolge
 auseinandersetzen - Auseinandersetzung
 aneinanderreihen - Aneinanderreihung
 hintereinanderschalten - Hintereinanderschaltung

Yn it Dútsk fynt men boppedat in nustke haadwurden dat troch konverzje ôflaat is fan 'e ferbining leksikaal ferhâldingswurd + *einander*:

- (94) Durcheinander
 Miteinander
 Gegeneinander
 Nacheinander

Yn it Frysk en it Ingelsk kin de kloft leksikaal ferhâldingswurd + wjersidich foarnamwurd nea yn in wurd foarkomme. Dat, foarmingjen lykas yn (93) en (94) fynt men yn dy talen net.¹⁵ Soks soe kreas strike mei de ûnderstelling dat it wjersidich foarnamwurd yn it Frysk en it Ingelsk syn status as foarnamwurd hâldt nei in leksikaal ferhâldingswurd. Wurden binne 'anafoaryske eilannen' yn 'e sin fan Postal (1969), d.w.s. in part fan in wurd kin net in syntaktyske rillaasje ûnderhâlde mei in ilemint bûten it wurd. Foarnamwurden, dy't altyd ferwize, kinne dus net in part fan in wurd útmeitsje.

Dêr soe men tsjin ynlizze kinne dat de ferhâldingswurdkloft yn it Hollânsk en it Dútsk ek anafoarysk is. Dy soe dus ek net ynkorpearre wurde meie yn in wurd. De ferhâldingswurdkloft is lykwols net in rifferinsjeel ilemint (in argumint), mar

¹⁵. Yn it Frysk kin men wol hollanisten lykas *oerienkomst* en *oanienskeakeling* tsjinkomme, mar dy hoege hjir fansels net rekkene te wurden.

in predikaat. Anafoaryske ileminten yn argumintposysje moatte har jaan nei de syntaktyske binningsteory, dy't de syntaktyske rillaasje ferantwurdet tusken in anafoar en syn antesedint. Dêrfoar binne anafoaryske ileminten yn net-argumintposysje syntaktysk frij; hja hoege inkeld te foldwaan oan beskate semantyske betingsten.

It boppesteande argumint is kwealik beskiedend. Dêrfoar binne der te folle komplikaasjes. It is bygelyks lestich dat wy yn it Hollânsk altyd *-een* ynpleats fan *elkaar* fine yn tiidwurden en de ôfliedingen dêrfan. It bliuwt úndúdlik oft dat komt om't *elkaar* in wier wjersidich foarnamwurd is yn it Hollânsk en dus net ynorporearre wurde mei of om't *elkaar* yn 'e oanbelangjende gefallen simpelwei blokkearre wurdt troch *-een*. Ik hoopje lykwols dat it materiaal dat hjir bybrocht is, yn alle gefallen de basis wêze kin foar in mear yngeande analyse.

4. By einsluten

Lit my besykje om út it griemmank fan feiten dat yn it foarôfgeande op it aljemint brocht is, in stikmannich konklúzjes te lûken.

Yn it foarste plak kin fêststeld wurde dat yn it Frysk yn prinsipe elk ferhâldingswurd sinklam krije kin, likefolle oft it foarop- of efteropset, leksikaal of funksjoneel is. It Frysk wykt datoangeande sterk ôf fan it Hollânsk, dêr't inkeld leksikale efteropsette ferhâldingswurden sinklam drage kinne. It komt oerien mei it Ingelsk. Dêr kinne leksikale en funksjonele ferhâldingswurden ek beide sinklam krije (it Ingelsk hat lykwols gjin efteropsette ferhâldingswurden). De *beklamberheid fan ferhâldingswurden* yn 'e trije talen is werjûn yn it neikommende skema:

(95)	Frysk	Hollânsk	Ingelsk
foaropset funksjoneel	+	-	+
leksikaal	+	-	+
efteropset funksjoneel	+	-	
leksikaal	+	+	

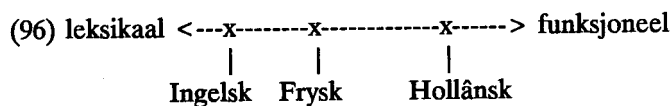
It skema yn (95) docht allinnich mar útwizing oer de prinsipjele (ûn)mooglikheid fan sinklam op in beskaat type ferhâldingswurd, it seit neat oer hoe't it lân der no krekt hinne leit yn 'e ûnderskate konstruksjes.

At wy nei dat lêste sjugge, dan falt op dat it Frysk meastentiids in tuskenposysje ynnimt tusken it Hollânsk en it Ingelsk. It Frysk giet fakentiden in stapke fierder as it Hollânsk. At it Hollânsk sinklam op in leksikaal ferhâldingswurd talit, dan kinne yn it Frysk funksjonele ferhâldingswurden ek beklamme wurde (ferl. paragraaf 2.1.). At it Hollânsk alhiel gjin sinklam talit op in ferhâldingswurd, dan kin soks yn it Frysk wol op leksikale ferhâldingswurden (ferl. paragraaf 2.2.1. en 2.3.) en,

ûnder spesjale omstannichheden, op funksjonele (ferl. paragraaf 2.2.2. en 2.2.3.).

It Ingelsk giet lykop mei it Frysk of noch krekt wer in stapke fierder. At it Frysk sinklam ha kin op funksjonele ferhâldingswurden, dan kin soks yn it Ingelsk ek (ferl. paragraaf 2.1.). At it Frysk (sawat) allinnich sinklam talit op leksikale ferhâldingswurden, dan meie yn it Ingelsk funksjonele ferhâldingswurden ek meidwaan (ferl. paragraaf 2.2.1. en 2.3).

Wêrom kriget in ferhâldingswurd yn it Frysk navenant faker sinklam as yn it Hollânsk, mar minder as yn it Ingelsk? Sinklam komt, sa't al sein is, by foarkar telâne op leksikale kategoryen. Faaks mei men oan ferhâldingswurden in posysje taparte op in glydzjende skaal tusken folslein leksikaal en folslein funksjoneel. Men soe dan úthâlde kinne dat de Ingelske ferhâldingswurden as gehiel (d.w.s. ôfsjoen fan oft se stik foar stik as leksikaal of as funksjoneel opfette wurde moatte) navenant leksikaler binne as de Hollânske ferhâldingswurden en dat de Fryske ferhâldingswurden op 'e skaal in tuskenbeidenplak ha, earne tusken it Ingelsk en it Hollânsk yn. Ferlykje:

Wat de ferhâldingswurden yn in taal leksikaler binne, wat se mear kâns ha om de sinklam oan te lûken.

It idee dat de ferhâldingswurden yn in taal as skift mear of minder leksikaal wêze kinne as de ferhâldingswurden yn in oare taal, sil ik yn dit stik fierders net útarbeidzje. Noch minder sil ik in andert besykje te jaan op 'e nijsgjirige fraach *wêrom* oft talen op dat stik útinoar rinne. Ik wol hjir inkeld noch wize op in ferskynsel dat ûndersyk dy kant oer moolk fierder op glead helpe kin.

It leit yn 'e reden dat it ferskil yn leksikale sterkte fan ferhâldingswurden tusken it Frysk, it Hollânsk en it Ingelsk him op mear plakken yn 'e syntaksis oppenearret as allinnich op it mêd fan 'e sinklam. Foar neier ûndersyk soe alderearst in yngeande kontrastive analyze makke wurde moatte fan 'e adposisjonele systemen fan 'e oanbelangjende talen. Yn sa'n analyze soene de partikels ek behelle wurde moatte. Krekt op it gebiet fan 'e partikels is der, tinkt my, in tige nijsgjirrich kontrast tusken Frysk en Ingelsk oan 'e iene kant en it Hollânsk en it Dútsk oan 'e oare kant, dat faaks gearbrocht wurde kin mei it ferskil yn leksikale sterkte fan 'e ferhâldingswurden tusken dy talen.

Yn alle fjouwer talen komme saneamde skiedber gearstalde partikeltiidwurden foar. In Frysk foarbyld is *trochblêdzje*:

- (97) a. dat er it boek trochblêdet
 b. *Hy trochblêdet it boek
 c. Hy blêdet it boek troch

By sokke tiidwurden falt de klam altiten op it partikel of ferhâldingswurd (ferl. *trochblêdzje*).

De fjouwer talen ha ek allegear in skift ûnskiedber gearstalde tiidwurden, dêr't it partikel ta in foech foarheaksel wurden is. Ferlykje foar it Frysk in tiidwurd as *ûndersykje*:

- (98) a. dat se de konstruksje ûndersiket
 b. Hja ûndersiket de konstruksje
 c. * Hja siket de konstruksje ûnder

Yn sokke ûnskiedber gearstalde tiidwurden falt de klam op it tiidwurd, net op it foarheaksel (ferl. *ûnder sykje*).

Hoewol't beide skiften tiidwurden yn alle fjouwer talen fertsjintwurdige binne, is de ferhâlding tusken 'e skiften net yn allegear gelyk. At it my net mist, ha it Hollânsk en it Dútsk in gruttere foarkar foar it ûnskiedbere type as it Frysk en it Ingelsk. Sytstra en Hof (1925, 132) ha foar it Frysk en it Hollânsk dat ferskil ek obstrewearre: "In het Fries komt innige verbinding tusschen bijwoordelijk gebruikte woorden en wwn. minder vaak voor dan in 't Nederlandsch". De neikommende foarbylden yllustrearje it kontrast tusken it Frysk en it Hollânsk op dat punt:

- (99) a. Dat komt my net wer oer / Dat overkomt me niet weer
 b. Hy is 'oerriden troch in bus/ Hy is over 'reden door een bus
 c. Hja leine meiinoar oer / Ze overlegden met elkaar
 d. De merk is 'oerfuorre / De markt is over 'voerd
 e. De problemen wiene net oer te sjen / De problemen waren niet te overzien¹⁶
- (100) a. De plysje socht syn hûs troch / De politie doorzocht zijn huis
 b. Hja stiene grutte gefaren troch / Ze doorstonden grote gefaren
 c. Ik seach syn plannen wol troch / Ik doorzag zijn plannen wel
 d. Hy briek troch de fijanlike lynjes / Hij doorbrak de vijandelijke linies

¹⁶. Ferlykje ek:

(i) De problemen wiene net oer te kommen / De problemen waren onoverkomelijk

(101) Sjuch dat foar te kommen / Zie dat te voorkomen

(102) Hja bidden frjemde goaden oan / Ze aanbaden vreemde goden

Ferlykje fierders it klamferskil yn eigenskipswurdlik brûkte mulwurden lykas:

- (103) a. Us klean wiene ´trochplakt / Onze kleren waren door ´weekt
 b. ´trochgroeid spek / door ´wassen spek
 c. goed ´trochbakte bôle / goed door ´bakken brood
 d. goed ´trocharbeide daai / goed door ´kneed deeg
 e. goed ´trochfuorre tatebern / goed door ´voede zuigelingen
 f. It plan wie goed ´trochtocht / Het plan was goed door ´dacht

Is der, soe men jin no ôffreegje kinne, ferbân tusken 'e leksikale swakte fan ferhâldingswurden yn it Hollânsk en it Dútsk en it navenant gruttere tal ûnskiedber gearstalde tiidwurden yn dy talen? Mei oare wurden: wurde (beklambere) partikels earder ta (ûnbeklambere) foarheaksels neigeraden dat de ferhâldingswurden yn in beskate taal leksikaal swakker binne? It andert op dy fraach lit ik iepen foar takomstich ûndersyk.

In oar punt dat neier omtinken fertsjinnet, is de op dit stuit mar frijwat riedselige relaasje tusken ferhâldingswurdklam en it einichste plak fan 'e sin. Wy ha op in pear plakken yn dit stik sjoen dat it stean oan 'e ein fan 'e sin in sterke pree is foar it mooglik wêzen fan sinklam op funksjonele ferhâldingswurden yn it Frysk (en it Ingelsk?). It giet dêrby yn it Frysk hyltyd om freegjende of útroppende sinnen (ferl. paragraaf 2.1., 2.2.2. en 2.2.3.), dat it leit yn 'e reden om ferbân te lizzen mei de spesifike fraach- c.q. útroppentonaasje fan soksoarte sinnen.

It oplossen fan 'it riedling fan it einichste plak' lit ik graach oer oan fonetisy. Om sokken in bytsje te mûltergjen, wol ik lykwols al noch wize op in nijsgjirrich yntonaasjepatroan dat men yn it Frysk fine kin by beskate útroppende/freegjende sinnen.¹⁷ It is my te rêden om gefallen lykas:

- (104) a. Kâld!
 b. Soks falt net ta!
 c. Dan ha jo jo sels raar te pakken!

¹⁷. De eare fan ûntdekker fan dit klampatroan komt ta oan Siebren Dyk.

- (--)
- d. Hy hat wol gelyk!
- e. Komt dit wol klear?
- f. Wat sil dit?

Yn dit slach sinnen kriget men op it lêste beklambere wurdlied in hommels opgeande en dêrnei delgeande yntonaasje. It lûd wurdt dêrby muoi sterk rutsen. De oare klamtoppen yn 'e sin krije opsjoneel promininsje en wurde yn dat gefal ek rutsen. In foarbyld as (104b) kin dus likernôch sa foar de hearen komme: *Soks fôlt nêt taa-a*. Ien en oar makket dat ditsoarte fan sinnen jin frijwat 'lêbich' en 'bearderich' oankomme.

De sinnen (104a-d) binne útroppen, mar hja fergje tagelyk de harker op meistimming. Fan dat komme se dus nei oan fraachsinnen. De sinnen (104e) en (104f) binne fraachsinnen, mar funksjonearje tagelyk as útroppen fan fernuvering, twifel, argewaasje, ensfh.¹⁸

Yn it algemien kin men, tinkt my, nei oanlieding fan 'e útkomsten fan dit ûndersyk konkudearje dat it bestudearjen fan yntonaasjeferskynsels yn it Frysk tige de muoite wurdich wêze kin. It bringt nea-ergere ferskillen tusken it Frysk en oanbuorjende talen oan it ljocht en it fergruttet dêrtroch jins ynsjuch yn 'e syntaktyske struktuer fan it Frysk. Ik hoopje dêrom dat dit stik in oantrún wêze kin ta mear ûndersyk op it mêd fan 'e Fryske yntonaasje en dat dêryn, njonken de sinklam, ek oare aspekten fan yntonaasje oan bod komme sille.

Fryske Akademy
Ljouwert

¹⁸. It klampatroan yn (104) bringt jin de neikommende opmerking fan Doodkorte en Zandvoort (1962, 101) oer ferhâldingswurdklam yn 't sin: "It may be pointed out that it is not only a case of extra stress but also of higher pitch, the two together making for greater 'prominence'. The intonation in most examples is of the rise-fall type r , like a fountain giving out a sudden spurt and then subsiding again."

LITERATUER

- ANS (1983) = G. Geerts e.a., *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Baart, J.L.G. (1987) *Focus, Syntax, and Accent Placement*. Diss., Ryksuniversiteit Leien.
- Carlson, G.N. (1983) 'Marking Constituents', yn: F. Heny & B. Richards (eds.), *Linguistic Categories: Auxiliaries and Related Puzzles. Volume One: Categories*. Dordrecht: Reidel, 69-98.
- Doodkorte, A.C.J. & R.W. Zandvoort (1962) 'On the Stressing of Prepositions', *English Studies* 43, 96-101.
- Fleischer, W. (1983⁵) *Wortbildung der Deutschen Gegenwartssprache*. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut.
- Fokkema, K. (1948) *Beknopte Friese spraakkunst*. Groningen: Wolters.
- Fokkema, K. (1958) 'Hoe de Friezen spreken', yn: *Encyclopedie van Friesland*. Amsterdam, Brussel: Elsevier, 40-50. (Ek yn: K. Fokkema, *Nei wider kimen. Kar út syn foarsprate skriften*. Grins: Wolters-Noordhoff (1969), 147-163).
- Fuchs, A. (1976) 'Normaler' und 'kontrastiver' Akzent', *Lingua* 38, 293-312.
- Gussenhoven, C. (1984) *On the Grammar and Semantics of Sentence Accents*. Dordrecht: Foris Publications.
- Haan, G. de (1987) 'De syntacticus als frisist', yn: S. Dyk & J. Hoekstra, *Ta de Fryske syntaksis*. Ljouwert: Fryske Akademy, 57-80.
- Hoekstra, J. (1991) 'Preposition Stranding and Resumptivity in West Germanic', ms. Fryske Akademy, Ljouwert.
- Hoekstra, T. (1984) *Transitivity. Grammatical relations in GB-theory*. Dordrecht: Foris Publications.
- Ladd, D.R. (1980) *The Structure of Intonational Meaning. Evidence from English*. Indiana University, Bloomington.
- Postal, P. (1969) 'Anaphoric Islands', yn: Papers of the Fifth Regional Meeting, Chicago Linguistic Society.
- Posthumus, J. (1962) 'Further Comment on the Stressing of Prepositions', *English Studies* 43, 492-495.
- Schubiger, M. (1963) 'Again: The Stressing of Prepositions', *English Studies* 44, 275-277.
- Sytstra, O.H. & J.J. Hof (1925) *Nieuwe Friesche Spraakkunst*. Leeuwarden: Van der Velde.
- Tamminga, D.A. (1963) 'In foarnaem foarnamwurd', yn: *Op 'e Taelhelling I*. Boalsert: Osinga, 57-60.
- Tiersma, P.M. (1985) *Frisian Reference Grammar*. Dordrecht: Foris Publications.

Vries, W. de (1942) *Iets over verbreidheid en herkomst van het Fries en Enige opmerkingen op het gebied der Nederlandse Taalwetenschap*. Assen: Van Gorcum & Comp.

Walraven, F.A.G. (1979) 'Vooropplaatsing en accentuering van pronomina in PP's', *Gramma* 3, 205-208.

Zandvoort, R.W. (1962) 'On the Stressing of Prepositions', *English Studies* 43, 497.